

เครื่องราชฯ และเลือกครู กับคุณภาพการศึกษาไทย

.....ระพี สาคริก

ผมกลับจากการประชุมงานอนุรักษ์และพัฒนาพรหมไม่ระหว่างประเทศ เมื่อคืนวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2532 คำวันรุ่งขึ้นก็มีนักศึกษากลุ่มหนึ่งจากมหาวิทยาลัยสองสามแห่ง ไปขอคุยด้วยที่บ้าน ระหว่างการคุยกัน ได้มีการปรารภถึงบรรยากาศภายในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐสองสามแห่ง ที่สะท้อนภาพทำให้เขววชวเหล่านักรู้สึกห่วงใยเลยไปถึงคุณภาพของบัณฑิตที่จะผลิตออกมาในอนาคต ไม่ว่าจะพิจารณาไปที่พฤติกรรมของกลุ่มบุคคลผู้บริหาร กลุ่มอาจารย์ หรือกลุ่มนักศึกษา เนื่องจากกลุ่มดังกล่าว ต่างก็เป็นสิ่งกำหนด และเป็นตัวบ่งชี้อนาคตของสังคมในระดับพื้นฐานจากส่วนของการศึกษาที่เป็นทางการ

จากคำวันนั้น รุ่งขึ้นแต่เช้า ก็ได้พบกับภาพจากหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ที่สะท้อนให้เกิดการสะกิดใจและคิด ดูเหมือนภาพในหน้าหนังสือพิมพ์ที่กล่าวถึง จะเป็นการประชาสัมพันธ์วันครบรอบของสถาบันการศึกษาแห่งนั้น ภายในกรอบใหญ่ เทียบไปด้วยข้อเขียนคำขวัญของบุคคลในระดับบริหาร ซึ่งค่านิยมของสังคมไทย ยังยึดติดอยู่กับความมีระดับสูง

ความรู้สึก"ฉิบปึก"จนทำให้สะกิดใจคิดเรื่องนี้ มันอาจไม่ใช่สิ่งฉิบปึกสำหรับบรรยากาศที่รองรับไว้ด้วยค่านิยมของสังคมไทยที่เป็นมาช้านานแล้ว แต่ถาจิตของบุคคลผู้มอง มีฐานที่อยู่ในภาวะเป็นกลางพอสมควร คงไว้อต่อความรู้สึกได้ว่า การที่ผู้บริหารการศึกษา นำเอา"เลือกครูและเครื่องราชฯ" ซึ่งมีอิทธิพลด้านหนึ่งเป็นรูปวัตถุ มาแสดงออกกันอย่างเต็มที่ภายในภาพที่นำสู่สาธารณชน ย่อมมีผลทำให้เขววชวซึ่งเป็นชีวิตที่ยังมีประสบการณ์พื้นฐานไม่ เข้มแข็งมั่นคงนัก รัยอิทธิพลของรูปวัตถุเข้าไปยึดติดได้ง่าย

ผมยังจำได้คือว่า ครั้งหนึ่ง เคยมีการริเริ่มสัมมนาทั่วไปในระดับมหาวิทยาลัย ที่สว่างคนิวาส จังหวัดสมุทรปราการ ในประเด็นที่ว่า "มหาวิทยาลัยควรจะอยู่ในหรือนอกระบบราชการ" ซึ่งในช่วงนั้น เรายังมีแคมมหาวิทยาลัยในสังกัดราชการ และยังอยู่ภายใต้สังกัดหน่วยงานระดับกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาโดยตรง เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็อยู่ภายใต้สังกัดของกระทรวงเกษตร มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ก็อยู่ภายใต้สังกัดของกระทรวงสาธารณสุข

ผลจากการประชุมในครั้งนั้น เท่าที่จำได้ถึงรายละเอียด แม้ว่าความคึกจะปรากฏออกมาว่า ควรอยู่ต่อไปในระบบราชการจะมีมากกว่าให้ออกจากระบบราชการ แต่ก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก และอีกประเด็นหนึ่งที่สะท้อนภาพรวมของการเคลื่อนไหวจนถึงมีการประชุมสัมมนา อย่างน้อยก็เป็นการแสดงออกให้เห็นว่า เริ่มมีความรู้สึกถึงปัญหาภายในระบบการจัดการศึกษาที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจระบบราชการ ซึ่งมีการเน้นเครื่องประดับที่เป็นรูปวัตถุที่เข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะ"อามิส" ทำให้คนขาดอิสรภาพในการคิด ส่งผลสะท้อนทำลายพลังและระบบการพัฒนาภูมิปัญญาที่แท้จริง

เมื่อหวนกลับ ไปพิจารณาจากกลุ่มนักศึกษาที่ไปหาเมื่อคำวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2532 ด้วยความสนใจที่จะคุยด้วย

แม้ว่า เขา เหล่านั้นจะเป็นเขาวงกต และมีการแสดงออกถึงความรู้สึกห่วงใยในคุณภาพของสังคมไทย ที่เป็นผลจากการจัดการศึกษา แต่ก็ยังคงเป็น"คนกลุ่มน้อยในมหาวิทยาลัย" และนำทิศทางศึกษาต่อไปว่า อนาคตจะเป็นอย่างไร

ภายในกลุ่มอาจารย์ ขณะนี้ก็มีคนที่สะท้อนความคิดเห็นออกมา เช่น เกี่ยวกันกับกลุ่มนักศึกษาที่ไปหา และมีการปฏิบัติตนเองด้วยลักษณะที่"เรียบง่าย" ไม่ลุ่มหลงอยู่กับ อามิสและ เครื่องประดับ แต่ก็ยังคงเป็นอาจารย์กลุ่มน้อยเช่นเดียวกัน แม้ในกลุ่มบุคคลผู้บริหารเองซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจโดยตรง ที่มีโอกาสต่อสู้เพื่อหวังผลการแก้ไขได้จริงจัง หากมีบุคคลผู้ถือพื้นฐานจิตใจในลักษณะดังกล่าว ก็ยังคงดำรงอยู่อย่างเงิบง ๗ หรือสองวันเท่าที่

สำหรับอะไรกับการหวังใหม่มหาวิทยาลัยมุ่งวิถีไปสู่"การให้คุณภาพชีวิตที่แท้จริงแก่สังคม" โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยที่ควรจะมีมุ่งเน้นทิศทาง"การพัฒนาคนกลุ่มใหญ่ด้วยปริมาณ แต่ยังมีน้อยและค่อยค่อยโอกาส" กับความหวังที่จะได้เห็นการจัดการศึกษา ส่งผลพัฒนาจิตสำนึกในการ"ต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตนเองออกสู่ภาวะอิสระภาพของสังคมไทย" ที่ยังคงตกอยู่ในวงล้อมของภาวะค่อยโอกาสเช่นประเทศในโลกที่สามทั่ว ๆ ไป ให้มุ่งสู่อิสระภาพที่แท้จริง

สถาบันการศึกษาที่จะสามารถทำหน้าที่พัฒนาคุณภาพของสังคมได้อย่างแท้จริง จึงควรมีอุดมการณ์ที่ถือเอา"อิสระภาพทางความคิด"ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของธรรมเนียมปฏิบัติ เป็นหลักสำคัญ หากการยึดติดอยู่กับการนิยมนำเอาเครื่องประดับภายนอกมาแสดงออกกัน แต่ภาพสะท้อนที่กล่าวมาแล้ว ก็ถือเป็นสิ่งดี เพราะส่งผลสะกิดใจให้รู้สึกได้ว่า ภายในกระแสพัฒนาการศึกษาของไทย ยังคงมีสิ่งแปลกปลอมแฝงอยู่ภายใต้พื้นฐานให้สามารถยืนยันได้ถึงค่านิยมที่มุ่งสู่ทิศทางซึ่งหันหลังให้อิสระภาพที่แท้จริง

สถาบันการศึกษา ภายในภาวะสังคมไทยที่คงมีการแก้ปัญหาอย่างลึกซึ้ง จึงน่าจะอยู่ในฐานะที่เป็นฝ่ายนำวิถีสังคมไปสู่ทิศทางที่ หากมองลงไปสู่ระดับที่ลุ่มลึก จะเข้าถึงเหตุผลที่แท้จริงได้เกินขีด แม้ว่าจะต้องมีการเดินทวนกระแส ก็ควรมีความกล้าที่จะเดินอย่างมั่นคงอยู่บนฐานตนเอง หรือที่เรียกกันว่า"พึ่งพาตนเองได้" แทนที่จะเป็นเพียงชิ้นส่วนหนึ่งที่ร่วงหล่นลงสู่กระแส แล้วก็ไหลลอยตามไปอย่างไร้ความหมาย

ในช่วงสั้น ๆ ที่ผ่านมานี้ ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อศึกษาวิจัย โดยกล่าวว่า เป็นการทบทวนแผนการจัดการศึกษาที่เป็นทางการในระยะยาวกันอย่างลึกซึ้ง เพื่อหวังที่จะนำไปพิจารณาแก้ปัญหาที่ใดเกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา

ทำให้นึกถึงคำปรารภที่มักกล่าวกันว่า"ไม่ว่าจะมองไปยังปัญหาเรื่องใด มันสาวไปถึงกันไฉน" หากเป็นการกล่าวบนฐานของ"การระบายอารมณ์"มันก็คงจบสิ้นไปเพียงลมปาก แต่หากเป็นผู้รู้หลักธรรมที่ชี้ไว้ชัดเจนว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายที่มีรูปแบบให้เห็นไฉนนั้น หากสามารถมองได้ลึกซึ้ง ย่อมพบได้ว่า อยู่บนแก่นเดียวกัน มันก็มีสิ่งแปลกประหลาดอะไรที่จำเป็นต้องมาปรารภ นอกเสียจากจะมีเจตนารมณ์ที่จะชี้แนะให้การพิจารณา นำไปสู่พื้นฐานของการรัฐจริง

เนื่องจากปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เห็นได้สัมผัสได้ ต่างก็เป็นเพียง"ผล" บุคคลผู้รัฐจริงและสามารถจริง ย่อมสามารถสืบสาวกลับ ไปสู่สิ่งที่ เป็น"เหตุ"ที่แท้จริงได้ การวิจัยด้วยระบบส่งแบบสอบถามที่เป็น"แผนกระดาษ" ก็ เป็นสิ่งที่"ลอกเลียนรูปแบบซึ่งมีภาวะเป็นผล มาจากต่างชาติต่างวัฒนธรรมและต่างท้องถิ่น" บุคคลผู้รัฐจริงน่าจะรัฐ

ได้ว่า การถือและใช้แผนกระดานนั้น เป็นเพียงส่วนปลาย หากคนขาดความเข้าใจคน วัตถุประสงค์มีโอกาสนำคนไปสู่ ทิศทางที่ไม่น่าจะเป็นเหตุ เป็นผลได้เสมอ และการสัมผัสระหว่างกันและกันของคนซึ่งยืนอยู่บนจุดยืน เดียวกันไม่ได้ โดยสังขรณ์นั้นเอง หากได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกันได้อย่างเสรี ย่อมเห็นจุดเริ่มของการ พัฒนาที่แท้จริงของความร่วมมือนั้นเอง เมื่อสรุปการหารือออกมา เป็นประการใด ฝ่ายที่ใช้แผนกระดานเป็นเครื่องมือจึงจะ สามารถนำแผนกระดานมาใช้ประโยชน์ แต่จำเป็นต้องอิงบนฐานความเข้าใจของตนเองที่มีต่อผู้ร่วมเสวนา

ยังมีอีกหลายสิ่งซึ่งเป็นผลมาจากแก่นเดียวกันกับประเด็นเครื่องราชและเลือกครูปริญญา ที่สามารถค้นได้จาก บรรยายภาศภายในแนวทางการศึกษาไทย แม้นำเอาประเด็นเครื่องราชฯ และเลือกครูมากล่าว ก็มักมีการนำเอา การแสดงออก มากล่าวกันว่า "เพื่อความภูมิใจ" แต่หากฐานที่แท้จริงของความภูมิใจภายในตนเองมันไม่มี สิ่ง ที่เข้าใจว่าเป็นความภูมิใจ ย่อมแปรสภาพเป็นความสับสนภายในพื้นฐาน ซึ่งสืบเนื่องมาจาก "การหลงตนเอง"

ผลจากปัญหาหลัก ที่ได้หยิบยกมากล่าวแล้วทั้งหมด จะสามารถพบได้เป็นกรณีตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งก็คือ การ นำเอาปริญญาที่หมดสภาพเป็นจริงไปแล้ว มามอบให้กันภายในสถานที่อันถือได้ว่าเป็นความสูงส่งในค่านิยมธรรม จนเป็นที่วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางเมื่อไม่นานวันมานี้ และบุคคลผู้อยู่ในข่ายการเกินเข้าไปรับ ก็ล้วนเป็นบุคคลใน ระดับสูงในค่านิยมคู่กันทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนคำถามให้ต้องหาคำตอบว่า ระบบการศึกษาและสังคมไทย ผลิ คนประเภทใดเข้าไปสู่ความมีโอกาส และมีอำนาจในวิถีทางที่มุ่งสู่บรรยาภาศในค่านิยม

ในกรณีแนวทางการศึกษาเอง ก็มีการแสดงออกด้วยการโอ้อวดเครื่องราชฯ และเลือกครูปริญญา หรือแม้แต่ ชุคสากล กันอย่างพร่ำเพรื่อ ขาดความมั่นคงที่ควรจะมีจะอยู่บนฐานตนเอง และแสดงออกด้วยวิถีทางที่ให้ประชาชน เกิดความมั่นคงในการ เคารพวิถีทางที่ควรจะเป็น

หากนำเอาพฤติกรรมจากอีกด้านหนึ่งมาประกอบกันเป็นภาพรวม คือ การที่กลุ่มครูอาจารย์และผู้บริหาร ปราร ปรในเชิงคำเหนี่ยวชวนซึ่งควรอยู่ในฐานะที่เป็นศิษย์ว่า "เอาแต่มุ่งเลือกครูและใบปริญญา" หากมองย้อนกลับ ก็น่า จะมีคำถามสวนทิศทางกลับมามาก ก็ผู้ใหญ่อันเป็น "แม่พิมพ์" ยังเอาแต่ยึดอยู่กับ "เครื่องประดับที่อยู่นอกกาย"

ยิ่งไปกว่านั้น หากสามารถรู้ได้ถึง "สังขรณ์ของการสืบทอดชีวิตและสังคม" ว่า ผู้ใหญ่โดยหน้าที่ เป็นผู้ขึ้นที่ ลึกซึ้ง การที่ผู้ใหญ่เน้นทิศทางการศึกษาการมองออกจากตนเองไปโทษผู้ที่เยาว์กว่า มันก็เป็นสิ่งสวนทิศทางกับ สังขรณ์

หากจะมีคำถาม ถามว่า การแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ไหน คำตอบที่แท้จริงคงไม่ ไขของใคร หากอยู่ที่ว่า ใครเป็นผู้รู้หลักความจริงได้ลึกซึ้งเพียงใด จุดนั้นน่าจะถือได้ว่าเป็นผู้ใหญ่อันแท้จริงโดยมี ฐานของความเป็นผู้ใหญ่ที่ "อิสระ" ปราศจากเงื่อนไขว่า อายุหรือวัย และมีอำนาจในการบริหารหรือไม่ และณ จุดนี้ น่าจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่ม "ความหวังที่แท้จริง" ของการพัฒนาการศึกษาไทย.